

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שימוש באפר כירה ובעפר ביום טוב

(ח' א') (שנינו במשנה): שאפר כירה מוכן הוא. (ומקשה) אפר כירה מאן דכר שמיה?!

אמר רבה: הכי קאמר - ואפר כירה מוכן הוא.

אמר רב יהודה אמר רב: לא שנו אלא שהוסק מערב יום טוב (ומאמתמול דעתו עליו לכל הדברים). אבל הוסק ביום טוב (דליכא למימר דעתיה עלויה מאתמול), אסור. ואם ראוי לצלות בו ביצה (שיש בו עדיין רמץ חם), מותר (שמאמתמול, בעודם עצים, היו מוכנים להיסק ולבשל ולצלות, ועודנו בתשמישו זה. ואגב שראוי לצליית ביצה, יכול ליטלו ולהניחו על הדם).

תניא נמי הכי: כשאמרו אפר כירה מוכן הוא, לא אמרו אלא שהוסק מערב יום טוב. אבל הוסק ביום טוב, אסור. ואם ראוי לצלות בו ביצה, מותר. הכניס עפר לגינתו ולחורבתו (לשטוח אותו בהם), מותר לכסות בו (שכל זמן שהוא צבור, דעתו עליו לכל צרכיו).

ואמר רב יהודה: מכניס אדם מלא קופתו עפר, ועושה בה כל צרכו.¹

דרש מר זוטרא משמיה דמר זוטרא רבה: והוא שייחד לו קרן זוית.

שיטות הראשונים

לא שנו אלא שהוסק מערב יום טוב, אבל הוסק ביו"ט אסור: כתבו **תוספות** דהכי הלכתא.² ואף רבי שמעון מודה בהאי דהוסק ביו"ט, דהוי נולד גמור, דמעיקרא עצים והשתא אפר, והויא כמיא בעיבא מבלע בליעי (עירובין מ"ה ב') דמודה רבי שמעון.³ וכן כתב **הטור**.⁴

אבל הוסק ביום טוב, אסור: כתבו **תוספות ורא"ש** בשם **ירושלמי**, דהכא מיירי בלא שחט; אבל אם שחט, מוטב שיטול מן האפר שהוסק ביום טוב, ממה שיניח הדם בלא כיסוי.⁵ וכן פסק **השו"ע**. וכן כתב **הרשב"א**, והוסיף, ולא עוד, אלא אפילו יש לו דקר נעוץ, ואפר כירה שהוסק ביום טוב, מכסה באפר ואינו מכסה בדקר נעוץ.⁶

¹ ולא אומרים שבטל לקרקע. ראה להלן, בשיטות הראשונים, מה בא להוסיף על הברייתא דקתני אפילו הכניס לגנתו או לחורבתו וכל שכן מלא קופתו!

² דהא מייתי ליה סייעתא מברייתא. ועוד, דליכא מאן דפליג, דאפילו ר"ש מודה, כמבואר מיד בסמוך.

³ דקאמר מיא בעיבא מיבלע בליעי. ופריך, כל שכן דהוה ליה נולד ואסור! ומשמע דאליבא דכולי עלמא פריך. ואי רבי שמעון שרי, מאי פריך כל כך בפשיטות, והאיכא רבי שמעון דשרי. רא"ש (ויש להעיר שלמסקנת הגמרא מיא בעבים מינד נייד, ולא הוה נולד).

⁴ וכתב זאת, ללמד דאפילו למאן דפסק כרבי שמעון ביום טוב, בין במוקצה בין בנולד, כמו שנתבאר בסימן תצ"ה, מודה בהאי דאסור. ב"י (או"ח תצח, טו). מקורות בפסקה הבאה.

⁵ וכתב הרא"ש: ואף על גב דבשחט בעו בית הלל דקר נעוץ, אבל בלא דקר נעוץ לא, משום דאיכא תרתי איסורי, חדא דאינו מוכן, ועוד, דקא עביד גומא. אף על גב דאינו צריך אלא לעפרה, איסורא מיהא איכא.

⁶ או"ח תצח, טו. **הב"י** כתב בשם הכלבו, בשם ה"ר משולם, שאם יש לו דקר נעוץ בעפר תיחות, ודאי עדיף טפי. ושכן נראה מדברי הרא"ש (שהובאו לעיל בהערה). **וכן פסק הרמ"א**. וביאר המשנ"ב (ס"ק פ), דדקר שהיה נעוץ מבעוד יום לכך, אין בו איסור מוקצה, ורק עשיית גומא דאינו אלא מקלקל במקום שאין צריך להגומא, וסבירא ליה דזהו קילא מאיסור מוקצה. **אמנם הגר"א** (ס"ק לב) **כתב שדבריהם תמוהים! והביא מדברי הרשב"א המפורשים להיפך, והסביר פשוטה**, דמוטב לכסות באפר מוקצה, דאינו אלא טלטול בעלמא, ולא להגביה העפר עם הדקר, שעושה גומא בידיים. **דאיסור טלטול קל מאיסור מלאכה שאינה צריכה לגופה או מקלקל**. וכן נראה שפסק

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ואם ראוי לצלות בו ביצה, מותר: הקשו **תוספות**, היאך אנו מסלקין אפר הכירה ביו"ט לאפות הפשטידה, אף על גב שאין ראוי לצלות בו ביצה. ותירץ הר"ר **יצחק** דמוקצה אינו אסור לטלטל ביו"ט בשביל אוכל נפש ושמחת יו"ט.⁷

הכניס עפר לגנתו ולחורבתו וכו', מכניס אדם מלא קופתו עפר וכו': הקשו **תוספות**, מה בא רב יהודה להוסיף על הבריייתא! וכתבו דלפירוש **רש"י**⁸ ניחא, דכשהכניס עפר לגנתו מיירי שהכניס הרבה ביחד, וכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל צרכו, ואינו בטל אגב קרקע. אבל הכא מיירי שלא הכניס הרבה, רק מלוא קופתו מעט עפר, וסלקא דעתך דיבטל אגב קרקע. אי נמי יש לומר דהתם לא מיירי רק לכסות בו, אבל שאר צרכיו לא. והכא אשמועינן דהואיל ומלוא קופתו עפר, עביד בו כל צרכו.⁹ והשו"ע פסק **כרש"י**¹⁰.

האם יכול לשחוט לכתחילה על סמך העפר שכנס: כתב **המאירי** שכשכנס עפר וצברו במקום אחד בביתו, דעתו עליו מן הסתם על כל מה שצריך לו, ומותר לשחוט לכתחילה על סמך אותו עפר. וכתב **שיש חולקין** בזו, אא"כ בשחט. וכן כתבו **אור זרוע** ו**רשב"א**, שרק בדיעבד, אם שחט, יכסה בו.¹¹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תצח)

טו. אפר פירה שהסק מערב יום טוב, מתר לכסות בו. אבל אם הסק ביום טוב, אסור, אלא אם כן הוא חם שראוי לצלות בו ביצה. ואם שחט, מתר לכסות בו אף על פי שאינו ראוי לצלות בו ביצה. (ומיהו עדיף טפי לכסות בדקר נעוץ בעפר תחתו, אם יש לו) (בית יוסף בשם הרא"ש וטור).

טז. הכניס עפר הרבה לביתו לצורך גנתו, והוא פנוס במקום אחד, מתר לכסות בו, שכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל

המשנ"ב (ס"ק פ). ומיהו, כתבו המשנ"ב, וכף החיים (אות קלו), שאם צריך לכמה דקירות, ודאי דאפר כירה עדיף. עיי"ש. מקורות: ירושלמי (פ"א, הלכה ד). תוספות (ח' א', ד"ה אמר). רא"ש (סי' י). רשב"א (עבוה"ק ב,ב).

⁷. וראה מדלקמן פרק אין צדין (כ"ח ב').

⁸. שכתב: "דכל זמן שהוא צבור דעתיה עילויה לכל צרכיו".

⁹. ובפסקי רי"ד פירש מימרת רב יהודה, דלא מיבעיא שהכניס לגנתו ולחורבתו, שכיון שלצורך הכניסו מוכן הוא לכל דבר, אלא אפילו זה שהכניסו סתם הוא מוכן אם לא פיזרו בתוך הבית (שאז בטל לקרקע והוי מוקצה).

¹⁰. או"ח תצח, טז-יז. ואמנם בביאור דברי השו"ע, נחלקו המפרשים. בסעי' טז פסק, שאם הכניס עפר הרבה לביתו לצורך גנתו, משתמש בו. אבל מועט, בטל. ובסעי' יז פסק, שמכניס לבית בסתם, אף מעט, ועושה בו כל צרכו. יש שפירשו לחומרא, שבשני הסעיפים מיירי בהכניס לביתו. וההבדל בדעתו. אם כוונתו לצורך גנתו, רק בהרבה מהני. וכן הכריע המשנ"ב (ס"ק פא. ודלא כמש"כ בב"י. וכתב בשעה"צ שכן ביאר הגר"א). ויש שפירשו לקולא, שהחילוק בין גינה לבית. ודוקא אם הכניס לגנתו ממש, אז מועט בטל לגבי הקרקע. משא"כ כשמכניס לבית או לחצר (שו"ע הרב, ממשמעות דברי הב"י). ודעת הגר"א (ס"ק לד) נוטה לדברי תוספות, ודלא כשו"ע (שעה"צ ס"ק קו). וכן פסק פרי חדש. וכ"כ המשנ"ב (ס"ק פד) שיש להחמיר כסברא זו. ור' פיסקה הבאה. מקורות: רש"י (ח' א', ד"ה הכניס). תוספות (ד"ה ואמר רב יהודה).

¹¹. אבל לכתחילה לא ישחוט על דעת כן. וביאר משנ"ב (תצח, ס"ק פד) דכיוון דעיקר כוונתו היתה לצורך גנתו, אין זו הכנה גמורה לעשות בו כל צרכו. ולכאורה מחלוקת זו תלויה במחלוקת הראשונים בפיסקה קודמת (וכן מבואר בפרי חדש). שלפי רש"י שיכול להשתמש בעפר לכל צרכו, הרי זו הכנה גמורה. ואף לכתחילה. ולתירוץ בתרא בתוספות, אין זו הכנה גמורה, ורק לכיסוי הדם מהני, ולכן לא ישחוט לכתחילה על סמך עפר זה. אמנם בדברי האו"ז (שפירש כרש"י שמותר לכל צרכו, ואעפ"כ אסר לכתחילה), מבואר לא כן וצ"ב. ולעניין הלכה, השו"ע פסק כרש"י לעיל, וכתב הפרי חדש (לשיטתו), שלפי זה משמע שאף לכתחילה מותר לשחוט כדי לכסות בו. והמשנ"ב (ס"ק פד) הביא דברי שאר הראשונים, שרק בדיעבד יסמוך, ושכן יש להחמיר. מקורות: אור זרוע (הל' יום טוב, סי' שלג). רשב"א (חי' ח' א', ד"ה מיתבי; עבוה"ק ב,ב, עמ' קכו). מאירי (בית הבחירה, ח' א', ד"ה מכניס).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מה שִׁיִּצְטָרֵךְ; אֲבָל אִם הַכֵּנִיס מֵלֹא קֶפֶה לְצִרְף גִּנְתּוֹ, לֹא, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהוּא מוֹעֵט, בָּטֹל.
יז. מִכֵּנִיס אָדָם מֵלֹא קֶפֶתוֹ עֵפֶר לְבֵיתוֹ, בְּסֶתֶם, וְעוֹשֶׂה בּוֹ כָּל צָרְכּוֹ (וְעַיֵן לְעֵיל סִמֵּן ש"ח סְעִיף ל"ח), וְלֹא אֲמָרִינָן שֶׁהוּא בָּטֹל
אֲגַב קֶרֶקַע הַבֵּית; וְהוּא שִׁיחַד לוֹ קָרָן זְוִית, דְּכִינּוֹן שְׁלֹא שִׁטְחוֹ מוֹכַחַא מִלְּתָא דְלְצָרְכּוֹ בְּעֵי לִיה. וְאִם הוּא עֵפֶר תַּחֲנוּחַ,
מִתֵּר לְכִסּוֹת בּוֹ.

כיסוי דם ביום טוב

(ח' א') (אמרין) אמר רב יהודה: מכניס אדם מלא קופתו עפר, ועושה בה כל צרכו.
מיתבי: כוי (ספק חיה ספק בהמה), אין שוחטין אותו ביום טוב (שמא חיה הוא וחייב בכיסוי, ואינו יכול לכסותו ביום טוב). ואם שחטו, אין מכסין את דמו (שמא בהמה הוא, ואין בו מצות כיסוי, ואין מטלטלים העפר לכך). ואי איתא (דיש עפר שמוכן לכל צרכי אדם, אפילו הוא בהמה) לכסייה כדרב יהודה (אם הכניס קופת עפר)!

(ח' ב') (ושקיל וטרי, ואמרין) אלא אמר רבא: אפר כירה (וכן עפר קופתו) דעתו לודאי (חיה ועוף), ואין דעתו לספק (כגון כוי, הלכך, איסור מוקצה איכא, והוא הדין לדרב יהודה).
ואזדא רבא לטעמיה, דאמר רבא: הכניס עפר לכסות בו צואה (שיש לו תינוק, וירא שמא יטיל רעי ביו"ט לפניו), מותר לכסות בו דם צפור (שיש לו לשחוט ביום טוב, דכיון שהזמינו לספק צואה, כל שכן לודאי). דם צפור, אסור לכסות בו צואה (דדעתו לודאי ולא לספק).
נהרבלאי אמרי: אפילו הכניס עפר לכסות בו דם צפור, מותר לכסות בו צואה (כיון דאזמניה, אזמניה. דהא נמי קרוב לודאי).
רמי בריה דרב ייבא אמר: כוי היינו טעמא דלא מכסין (אפילו אם יש לו עפר מוכן), גזירה משום התרת חלבו (שאם תתיר לכסותו, יאמרו חיה הוא).
(ומקשה) אי הכי אפילו בחול נמי?
(ומתרץ) בחול אי נמי מספקא, אמרי ליה רבנן זיל טרח וכסי. ביום טוב אי מספקא, מי אמרי ליה רבנן זיל טרח וכסי?¹²
תני רבי זירא: לא כוי בלבד אמרו (שאין מכסים ביום טוב), אלא אפילו שחט בהמה (שדמה פטור מכיסוי, יחד עם) חיה ועוף, ונתערבו דמן זה בזה, אסור לכסותו ביום טוב (דקא טרח נמי בשל בהמה, וטרח טירחא דלאו מצוה).
אמר רבי יוסי בר יאסיניאה: לא שנו אלא שאין יכול לכסותו בדקירה אחת. אבל יכול לכסותו בדקירה אחת, מותר.
(ומקשה) פשיטא (דהא לא טרח בשביל בהמה מיד)?

¹². כלומר, בחול, זה שהורוהו לכסות לא מחזיק ליה בחיה ודאית, דמימר אמר: אי נמי מספקא להו לרבנן אי חיה אי בהמה, אמרי ליה זיל טרח וכסי כו'.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומתוך) מהו דתימא נגזר דקירה אחת אטו שתי דקירות, קמ"ל.

אמר רבה: שחט צפור מערב יום טוב, אין מכסין אותו ביום טוב (שהיה לו לכסותו מבעוד יום¹³).

שיטות הראשונים

מוכן לודאי האם מוכן לספק: פסקו הפוסקים כרמי בריה דרב יבא, דכוי לא מכסין גזירה משום התרת חלבו. דעת רשב"א דרמי מוסיף על רבא, ותרתי אית ליה.¹⁴ רז"ה כתב דהנהו תירוצי דלעיל כולהו אדחו להו, וכל שמכין סתם, מוכן הוא, בין לודאי בין לספק. ומאירי כתב דאף אם הכינו לודאי, מוכן הוא אף לספק. וכן דעת אור זרוע שפסק הלכה כנהרב"א.¹⁵ ורי"ף, רמב"ם, ורא"ש, השמיטו דינו של רבא.¹⁶

כיסוי דם כוי בעפר מוכן: דעת רי"ף, רמב"ם, רא"ש, ריא"ז, ומאירי, שכוי ששחטו ביום טוב, אין מכסין דמו אפילו בעפר מוכן. ודעת רא"ה, דבעפר מוכן גמור, מותר לו לכסות. ודוקא בדקר נעוץ, דאיכא קצת איסורא משום גומא, אסור לכסות. וכן כתב המאירי שיש מתירין. והשו"ע פסק כדעה ראשונה.¹⁷

שחט בהמה וחיה ונתערבו דמם זה בזה וכו' ויש לו עפר מוכן: דעת הרמב"ם שגם אם היה לו עפר מוכן או אפר, רק אם יכול לכסות הכל בדקירה אחת, יכסהו. והטור כתב, שאם יש לו עפר מוכן, יכול לכסותו ואפילו בהרבה דקירות. והשו"ע פסק כרמב"ם.¹⁸

¹³ ומשום אמנועי משום שמחת יום טוב ליכא, דמשום דלא מכסי דם לא מתסר צפור באכילה. רש"י.

¹⁴ ולכן, אפילו הכין עפר לכסות בו צואת תינוקות שהיא ספק, אין מכסין בו את הכוי, משום גזירת התרת חלבו. וכן להיפך, בדקר נעוץ, ואפר כירה, ועפר סתם, אין מכסין את דמו, משום דדעתו בהן על הודאי ואין דעתו על הספק. וכן אם הכניס עפר לכסות בו דם ציפור, אסור לכסות בו צואה (כרבא).

¹⁵ שאמרו, אפילו הכניס עפר לכסות בו דם צפור, מותר לכסות בו צואה. ונימק האור זרוע, דטלטול ביום טוב מדרבנן הוא, ובשל סופרים הלך אחר המקיל.

¹⁶ והשו"ע (או"ח תצח"ז) כתב: מכניס אדם מלא קופתו עפר לבית, בסתם, ועושה בו כל צרכו. וכתב הרמ"א: ועיין לעיל, סי' שח"ל. וביאר המשנ"ב (ס"ק פז), שכוונתו דמותר אף לכסות בו צואה. והוסיף המשנ"ב: ודוקא בזה שהכניסו לבית בסתמא, דאז אמרינן דדעתו לכל מה שיצטרך. אבל אם הכניסו לדבר שתשימו ודאי, כגון שהכניסו לכסות בו דם עוף שדעתו לשחטו ביום טוב, אסור לכסות בו צואה (והוא על פי דברי יש"ש, סי' כג, ודלא כרשב"א שהחמיר אף בסתם). ויש מקילין גם בזה (אור זרוע. ועיין שעה"צ, אות קט, שכתב לבאר כן אף בדעת רי"ף, רמב"ם, ורא"ש. אמנם ראה פרי חדש, שביאר דבריהם דוקא במכין בסתם).

מקורות: רי"ף (ד א). רשב"א (עבוה"ק ב, עמ' קכח; בתורת הבית - משמרת הבית, בית א, שער ה, עמ' ריב). ריא"ז (הלכה ב, סעיף ה). רז"ה (ד א ברי"ף, סוד"ה מתני' השוחט). רא"ש (סי' יא). רמב"ם (הל' שביתת יום טוב ג, א). מאירי (בית הבחירה, ח' א, ד"ה מי שהכין). אור זרוע (הל' כיסוי הדם, סי' שצא).

¹⁷ או"ח תצח"ח. וראה ביה"ל (ד"ה אפילו). מקורות: מאירי (בית הבחירה, ח' א, ד"ה כוי). רא"ה (בתורת הבית לרשב"א - בדק הבית, בית א, שער ה, עמ' רח). שאר מקורות בפיסקה קודמת.

¹⁸ או"ח תצח"ט. וביאר הב"י טעם הרמב"ם, שאף שיש לו עפר מוכן, כל שצריך יותר מדקירה אחת לכסותו אסור משום דטרח נמי בשל בהמה. והטור מפרש שהטעם שאסור לכסות היינו מפני שמטלטל עפר ביום טוב לצורך דם בהמה, דלאו בר כיסוי הוא. וממילא אם היה לו עפר מוכן, מכסה אפילו בכמה דקירות.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תצח)

יח. כוי (פי' בריה שנוקדה מתיש וצביה), אין שוחטין אותו ביום טוב. ואם שחטו, אין מכסין את דמו אפלו יש לו עפר מוכן, מפני שהרואה יאמר: ודאי חיה הוא דאם לא כן לא היו מטריחין לכסות דמו ביום טוב, ויבא להתיר חלבו. ולערב, אם רשומו נפר, יכסנו. **הגה:** ודוקא ששחטו בקרן זוית וכהאי גוונא, אבל אם שחטו באמצע החצר, אפלו דם בהמה יכול לכסות אם יש לו עפר מוכן, דהוי ליה כגרף של רעי, וצריך לכסות שלא יתלכלכו כליו בחצר (הגהות אלפסי פרק קמא דביצה).

יט. שחט בהמה וחיה ונתערב דמם, ויש לו עפר מוכן או אפר כירה, אם יכול לכסותו בדקירה אחת שאינו צריך להרבות בשביל דם הבהמה, יכסנו; ואם לאו, לא יכסנו.

כ. שחט צפור מערב יום טוב ולא כסה דמו, לא יכסנו ביום טוב.